

Harîrîzâde, Abbâdiyye, Haddâdiyye ve Ayderûsiyye tarikatlarını Aleviyye'nin kolları olarak zikreder (bk. *Tibyân*, I, vr. 31^a). Bunlardan Abbâdiyye Abdullah b. Muhammed el-Abbâd'a (ö. ?), Haddâdiyye Abdullah b. Alevî el-Haddâd'a (ö. 1132/1720), Ayderûsiyye Abdullah b. Ebû Bekir el-Ayderûs'a (ö. 914/1508) nisbet edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Reşahât Tercümesi, s. 13-14; Zebîdî, *İk'd*, s. 116; a.m.f., *İthâfû'l-âşîyâ*, s. 221; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 23^a-32^b, 274^b; II, vr. 268^b, 275^b-290^a; *Tomar-Melâmlîk*, s. 23; *Tomar-Kâdiriyye*, s. 10; *Tomar-Halvetiyye*, s. 2; Mehmet Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 1341, s. 199-200; Kâmil Mustafa eş-Şeybî, *eş-Sıla beyne't-taşavvuf ve't-teşeyyû*, Kahire 1969, s. 438.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ALEVİYYE

(العلوية)

Alevî oğullarından

Muhammed b. Ali b. Muhammed'e

(ö. 653/1255)

nisbet edilen bir tarikat.

Hadramut'ta yaşayan Alevî oğullarının soyu, Alevî b. Ubeydullah b. Ahmed el-Ureyzî (VI./XII. asır) vasıtasıyla Ca'fer-i Sâdik'a ulaşır. Ubeydullah'ın oğlu Alevî'ye nisbetle onun soyundan gelenlere **Bâ Alevî** (Benî Alevî, Âl-i Bâ Alevî) denilmiştir. Şillî, *el-Meşre' u'r-revî fî menâkıbı Benî 'Alevî* adlı eserinde bu aile hakkında geniş bilgi verir. Fazl b. Gavs el-Alevî, *İzâhu'l-esrâr*'da tarikatın *evrâd** ve *ezkâr**ının âyet ve hadislerden derlendiğini, mensuplarının herkesten farklı şekilde giyinmemeye dikkat ettiklerini söyleyerek görünüş ve şekil açısından onlarla ulemâ arasında bir ayrılık bulunmadığını belirtir. Gavs el-Alevî'ye göre Aleviyye tarikatı mensupları şer'î emirlerle eksiksiz bağlı olanları, keşf ve kerâmet sahibi olup olmamalarına bakmaksızın velî sayarlar.

BİBLİYOGRAFYA :

Şillî, *el-Meşre' u'r-revî fî menâkıbı Benî 'Alevî*, Kahire 1319; Fazl b. el-Alevî, *İzâhu'l-esrâr-i'l-'ulviyye ve minhâci's-sâdeti'l-'Aleviyye*, Kahire 1316; O. Löfgren, "Bâ 'Alawî", *EJ²* (İng.), I, 828-830.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ALEYHİSSELÂM

(عليه السلام)

Peygamberlerden biri anıldığında söylenmesi gereken

"Allah'ın selâmı üzerine olsun"

anlamında bir tâzîm ifadesi

(bk. SALÂT).

ALFABE

(bk. ELİFBÂ).

ALFRAGANUS

Ünlü astronomi bilgini

Fergânî'nin

Ortaçağ Latin literatüründeki adı

(bk. FERGÂNİ).

ALGORİTMA

(bk. LOGARİTMA).

ALINCAK

Sovyet Azerbaycanı'nda, Nahçıvan - Culfa yolu üzerinde yüksek bir tepede kurulan, Selçuklular devrinden kalma bir kale.

Alancık şeklinde de kaydedilen Alıncak Kalesi'nin adı çeşitli kaynaklarda, Irak Selçuklularının son sultanı Tuğrul Bey ile emirleri arasındaki mücadeleden bahsedilirken geçmektedir. Kale, hükümdar ailesi için tehlike zamanlarında sığınak olarak kullanılmıştır. XIII. yüzyılda İran Moğollarının ve XV. yüzyılın başlarında Timur'un idaresi altında bulunan Alıncak, daha sonra Celâyirîlilerin ve Karakoyunluların eline geçti. Karakoyunlu Hükümdarı İskender, Timur'un oğlu Şâhruh'a yenilince Alıncak Kalesi'ne sığınmak zorunda kaldı (1435). Bir müddet sonra Timur'un himayesindeki Cihanşah tarafından alınan kale Azerbaycan'ı zapteden Akkoyunluların eline geçti. Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub, Şah İsmâil'in babası Şeyh Haydar'ın isyanını bastırırken, bütûn aileyi aralarında İsmâil de olduğu halde Alıncak Kalesi'nde göz hapsinde tuttu. Daha sonra Safevîler'in hâkimiyetine geçen kale, Kanûnî Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi sırasında ilk defa Osmanlı idaresine girdi (1534). Sonradan tekrar Safevîler'in eline geçmiş ve XVI. yüzyıl sonlarında Nahçıvan ile birlikte Osmanlılar tarafından yeniden zaptedilmiştir. Ancak Şah Abbas, Azerbaycan bölgesini Osmanlılar'dan geri aldığı sırada (1603) Alıncak Kalesi'ni de ele geçirmişti.

Bugün harabe halinde bulunan ve *De-de Korkut Kitabı*'nda da adı geçen Alıncak, Evliya Çelebi tarafından Nahçıvan bölgesinin en sağlam ve önemli kalesi

olarak anılmaktadır. Kuleli bir sur ile iç ve dış hisarlarından ve her hisarı çeviren çeşitli burçlardan meydana gelen Alıncak Kalesi, Ortaçağ'daki müslüman askerî mimarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 240; *Ahbarü'd-devletî's-Selcûkiyye* (nşr. Muhammed İk-bâl), Lahor 1933, s. 181; Clavijo, *The Court of Timour at Samarcand*, New York 1970, s. 84; M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-El-leri'ni Fethi (1451-1590)*, Ankara 1976, s. 148-149, 375, 384; M. Fuad Köprülü, "Alıncak", *IA*, I, 302-304; V. Minorovsky, "Alındjak", *EJ²* (İng.), I, 404.

İDRİS BOSTAN

ALÎ

(العلى)

Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.

"Yükseklik ve yücelik; şan, şeref, kuvvet ve kudret sahibi olmak" mânasındaki ulûv ve alâ' kökünden türetilmiş bir sıfat olup Kur'an-ı Kerim'de sekiz yerde Allah'ın ismi olarak geçer. Bunların beşinde *kebîr*, ikisinde *azîm*, birinde de *hakîm* ismiyle beraber yer alır. *kebîr* ile *azîm*, alî isminin mânasını teyit etmekte, *hakîm* ise çeşitli yollarla peygamberlere bildirilen vahyin yüce Allah'ın hikmetine uygun bir şekilde tecelli ettiğini vurgulamaktadır (bk. eş-Şürâ 42/4). Alî, Allah'ın isimlerinden biri olarak meşhur esmâ-i hüsnâ hadisinde yer aldığı gibi (bk. İbn Mâce, "Du'â", 10) Resûl-i Ekrem'in kendi dualarında (bk. *Müsned*, IV, 54), ayrıca Hz. Ali'ye öğrettiği duada da (bk. Tirmizî, "Da'avât", 82) yer almıştır.

Alî ismi esmâ-i hüsnânın içinde, "yücelik ve hükümlanlıkta kendisine eşit veya kendisinden daha üstün bir varlık bulunmayan, mutlak olarak yüce olan, örf, akıl ve din açısından övgüye değer bütün müsbet nitelikleri kendisinde toplayan, yine örf, akıl ve din açısından yerilmiş bulunan ve ulûhiyyetle bağdaşmayan bütün menfi niteliklerden münezeh bulunan kemal sahibi ulu Allah" anlamına gelir (bk. Cürçânî, *et-Ta'rifât*, "alî li-nefsih" md.). Alî isminin ve bunun gibi yücelik (ulûv) mânası ifade eden, naslarda Allah'a nisbet edilmiş bulunan diğer kavramların nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Arşın üzerinde olmak (istivâ), gökte bulunmak (fi's-